

ОСОБЛИВОСТІ АВДІОВІЗУАЛЬНОГО ПЕРЕКЛАДУ ХУДОЖНЬОГО КОМЕДІЙНОГО ФІЛЬМУ «БАРБІ»

У дослідженні розглянуто особливості перекладу вербалізованого гумору в українському дубляжі комедійного фільму «Барбі» (2023). За допомогою міждисциплінарного підходу проаналізовано культурні, соціальні та лінгвістичні чинники, що впливають на вибір перекладацьких стратегій. Виокремлено найпоширеніші трансформації, зокрема адаптацію культурно-специфічних реалій, евфемізацію, гру слів. Особливу увагу приділено збереженню гендерно-орієнтованого гумору.

Ключові слова: авдіовізуальний переклад, кінопереклад, дубляж, субтитрування, гумор, мультимодальний дискурс, перекладацька стратегія, культурна адаптація, гендерний аспект.

The study explores features of translating verbally expressed humor in the Ukrainian dubbing of the comedy film “Barbie” (2023). Using an interdisciplinary approach, it examines cultural, social, and linguistic factors that influence translation strategies. The research identifies the most common translation transformations, such as the adaptation of culture-specific references, euphemization, and word play. Special attention is given to the preservation of gender-oriented humor.

Key words: audiovisual translation, dubbing, subtitling, humor, multi-modal discourse, translation strategy, cultural adaptation, gender aspect.

Авдіовізуальний переклад (АВП) є складним видом перекладу, зокрема в контексті комедійних фільмів, адже він вимагає від перекладача не лише мовної, а й культурної обізнаності. У ході АВП мають бути враховані контекстуальні складники авдіовізуального твору: музика, відеоряд, невербальні знаки [7,

с. 121]. До найпоширеніших видів АВП зараховують дублювання та субтитрування, що почали розвиватися майже водночас із розвитком кінематографу як виду мистецтва; так, фільм «Співак джазу» (1927) отримав франкомовні субтитри вже 1929 року, що вважається однією з перших спроб субтитрування в історії кіно, а вже з 1931 року дедалі частішим стало використання дубляжу [16, с. 2; 15, с. 21].

В Україні ситуація довкола цих видів АВП відрізняється від світової: підвалини для розвитку кіноперекладу було закладено ще в СРСР, проте АВП в часи радянської України має радше номінальну роль — ці переклади були російськомовними або вторинними [11, ст. 120]. Справді дубляж почав розвиватися в Україні лише з 2006 року: дубляж стрічки «Тачки» (2006) був настільки вдалим з перекладацького та технічного погляду, що це дало поштовх для розвитку дублювання на території України [5, с. 11]. Субтитрування в Україні значною мірою поширене в контексті фестивальних заходів, як-от кінофестиваль «Молодість» чи Одеський міжнародний кінофестиваль [6, с. 178–179].

Дубляж і субтитрування є ключовими видами аудіовізуального перекладу, кожен із яких має свої функційні та технічні особливості. Так, дубляж характерний повною заміною звукового ряду, що вимагає не лише точного передавання змісту, а й дотримання ритму, інтонації, мелодики мовлення. Зміщення просодичних чи змістових акцентів може суттєво вплинути на сприйняття персонажа чи жанрову тональність стрічки. Як зазначає Ф. Ла Полла, заміна культурного контексту на ближчий до цільової аудиторії є допустимою й функційно виправданою [17, с. 71, 76]. Окрему складність у дубляжі становить забезпечення ліпсинку — синхронізації перекладеного висловлювання з артикуляцією персонажа. За визначенням О. Полякової, перекладена фраза має відповідати оригіналові за кількістю складів, тривалістю звучання та опорними фонетичними точками — зімкненими приголосними й лабіалізованими голосними [9, с. 5].

Це вимагає семантичної точності та фонетично-артикуляційної відповідності, що може потребувати перебудови синтаксису, заміни лексем або перестановки компонентів речення.

На противагу до дубляжу, субтитрування покладається на співіснування вихідного аудіо й перекладеного письмового тексту, що зумовлює діагональний характер перекладу: з усного на письмове мовлення [8, с. 17]. Обмеження екранного простору зумовлює омісії, узагальнення, формалізацію усного мовлення [13, с. 14, 19–20]. Субтитри можуть компенсувати обмеження дубляжу – пісні, фонові голоси [4, с. 635]. Водночас неможливість точно передати соціолекти й діалекти робить субтитрування менш автентичним у порівнянні з дубляжем [4, с. 636]. Попри розвиток машинного перекладу, людський чинник лишається вирішальним, особливо в контексті відтворення культурних референцій та ідіом [3, с. 36–37].

Фокусом дослідження є фільм «Барбі» (2023), характерною рисою якого є багаторівневий гумор. Для емпіричного дослідження відібрано 323 лінгвістичні одиниці, до яких входять 157 англомовних реплік, їхні українські відповідники, а також 9 одиниць без пари. Корпус репрезентовано вербальними та мультимодальними проявами гумору у двох версіях фільму (англомовній та українськомовній).

Задля досягнення мети дослідження сформовано вичерпну класифікацію, яка дозволила проаналізувати гумор у перекладацькому аспекті:

- типи гумору (ситуативний, мовний; пародія, метагумор, гендерна іронія);
- рівні культурної адаптації;
- мультимодальні засоби;
- роль субтитрування як допоміжного виду АВП в контексті стрічки;
- спірні або компромісні рішення.

Запропонована категоризація спирається на елементи класифікацій українських і зарубіжних мовознавців В. Барсукової, В. Конкульовського, Т. Стоянової, Д. Хортюк, Б. Думченка, Д. К'яро, Є. Вандале [1, с. 4–5; 4, с. 637; 10, с. 408; 12, с. 48; 2, с. 206–207; 14, с. 417; 18, с. 150], що дозволяє виокремити стратегії відтворення ключових комічних елементів у цільовому тексті: від універсальних прийомів гіперболізації й іронізації до адаптації культурно-специфічних жартів і алюзій.

У ході дослідження встановлено, що для збереження комічного ефекту в українському дубляжі «Барбі» найчастіше застосовано поєднання культурної адаптації та прагматичної ефемізації. Зокрема, назви, що у вихідному тексті містять автореферентні відсилки до бренду «Барбі», у перекладі локалізовано водночас семантично точно та культурно прийнятно для українськомовної аудиторії, як-от переклад *Ken's Mojo Dojo Casa House* як «Кенова мачо-хлопчача кайфохата», що водночас розкриває творчий потенціал перекладача в гумористичному контексті та впливає на сприйняття цільового тексту аудиторією.

Особливу увагу привернула адаптація гендерно-орієнтованих жартів: з огляду на феміністичний підтекст стрічки, як вихідний, так і цільовий тексти уникають негативної стереотипізації жіночих ролей, виконують критичну функцію деконструкції традиційних ролей жінок і чоловіків. Наприклад, сцена, в якій Барбі запитує, чим у Mattel керують жінки, висміює псевдоінклюзивність у корпоративному світі, де всі ключові посади займають чоловіки, попри декларації про рівність. Значною мірою гендерна іронія проявляється і через образ Кена — чоловіка, позбавленого індивідуальності та значущості поза стосунками з Барбі, що підкреслює абсурдність патріархальних норм і очікувань щодо маскулінності.

Дубляж є основним видом адаптації у випадку з «Барбі», проте субтитрування використане в окремих сценах для підкреслення невербальних жартів або фонового аудіо (хрематоні-

ми, написи на плакатах, тексти пісень, що звучать у фільмі). Це створює додатковий шар гумору, коли субтитри акцентують на дрібних деталях, які доводиться пропускати в озвучуванні з технічних причин. Разом ці два види АВП формують мультимодальну аудіовізуальну комбінацію.

Комплексний аналіз гумору в «Барбі» показав, що в українському дубляжі успіх комічної події залежить не від буквального відтворення змісту, а від збалансованого поєднання локалізації й адаптації. Для перекладачів комедійного жанру важливо не лише володіти вихідною та цільовою мовами, а й розуміти культурний контекст і ритміку вихідного твору – саме це забезпечує збереження перлокутивного ефекту й емоційного резонансу серед глядачів.

Список використаних джерел

---

1. Барсукова В. І. Перекладацький підхід до класифікації жартів. Сучасні філологічні дослідження та навчання іноземної мови в контексті міжкультурної комунікації. 2015. URL : <http://eprints.zu.edu.ua/17108/> (дата звернення: 29.04.2025).
2. Думченко Б. В., Змійова І. В. Медіадискурс як мультимодальний феномен. *Вчені записки Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія»*. 2024. Т. 30. С. 198–209.
3. Івашкевич Л. С. Постредагування, локалізація, транскреція... Що далі? *Взаємодія одиниць мови і мовлення: комунікативно-когнітивний, соціокультурний, перекладознавчий і методичний аспекти* : Зб. матеріалів VII Міжнар. науково-практ. конф., м. Київ, 22 квіт. 2020 р. Київ, 2020. С. 36–38. URL: https://ktpnm.kpi.ua/sites/default/files/2024-11/Тези%20доповідей%20ФЛ_2020.pdf#page=36 (дата звернення: 16.05.2025).
4. Конкульовський В. В., Возник Н. Субтитрування як один з видів аудіовізуального перекладу. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*. 2020. № 187. С. 634–639.
5. Кушнірова Т. В., Мацько А. В. Основні етапи розвитку українського кіноперекладу. *International Humanitarian University Herald. Philology*. 2023. Т. 3, № 62. С. 11–14. URL : <https://doi.org/10.32782/2409-1154.2023.62.3.3> (дата звернення: 27.04.2025).
6. Лютянська Н. І. Кінопереклад в Україні: історія розвитку та сучасний стан. *Могілянські читання – 2024: досвід та тенденції розвитку*

- суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти: XXVII Всеукр. науково-практ. конф., м. Миколаїв, 6–10 листоп. 2024 р. Миколаїв, 2024. С. 177–179.
7. Перванчук Т. Б. Аудіовізуальний переклад: основні види та особливості. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2021. Т. 32 (71), № 4. С. 121–126. URL : <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2021.4-2/20> (дата звернення: 04.04.2025)
  8. Пислару К. В. Особливості субтитрування як виду кіноперекладу (на матеріалі американського телесеріалу “The Morning Show”) : дис. ... освітнього ступеня «магістр». Миколаїв, 2022. 106 с. URL: <https://krs.chmnu.edu.ua/jsrui/handle/123456789/2178> (дата звернення: 16.05.2025).
  9. Полякова О. В. Стратегії добору ліпсінк-відповідників в українському дубляжі англomовних анімаційних фільмів : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.16. Одеса, 2015. 19 с. URL: <http://www.dspace.pdpu.edu.ua/handle/123456789/863> (дата звернення: 04.04.2025).
  10. Стоянова Т. В., Черненко К. Особливості перекладу англійського гумору українською. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського: Лінгвістичні науки* : зб. наук. праць. Одеса, Астропринт, 2020 р. № 31. С. 401–418.
  11. Фощан Т. В., Литвин А. В. Історичні аспекти розвитку дубльованого перекладу у світі та становлення українського дубляжу. *Обрії друкарства*. 2023. № 2(14). С. 116–126. URL: [https://doi.org/10.20535/2522-1078.2023.2\(14\).295262](https://doi.org/10.20535/2522-1078.2023.2(14).295262) (дата звернення: 27.04.2025).
  12. Хортюк Д. О. Особливості перекладу категорії комічного українською мовою. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Т. 4, № 28. С. 46–51.
  13. Abdelaal N. M. Subtitling of culture-bound terms: strategies and quality assessment. *Heliyon*. 2019. Vol. 5, no. 4. Pp. 2–27. URL: <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2019.e01411> (дата звернення: 16.05.2025).
  14. Chiaro D. Humor and translation. *The Routledge handbook of language and humor*. Routledge, 2017. Pp. 414–429.
  15. Gambier Y., Jin H. A Connected History of Audiovisual Translation. *Translation Spaces*. 2019. Vol. 8, no. 2. Pp. 193–230. URL: <https://doi.org/10.1075/ts.19011.gam>.
  16. Ivarsson J. A short technical history of subtitles in Europe. 2004.
  17. Topics In Audiovisual Translation / ed. by P. Orero. Amsterdam and Philadelphia : John Benjamins Publishing Co, 2004. 225 p. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Kushynova/0034709.pdf> (дата звернення: 29.04.2025).
  18. Vandaele J. Humor in translation. *Handbook of translation studies*. 2010. Vol. 1. Pp. 147–152.